

Tzw. problem psychofizyczny (wprowadzenie do dyskusji)

Jedną z naczelnych zasad nauki — w tym analizy filozoficznej — jest zasada symplifikacji. Zasada ta każe traktować złożone problemy naukowe — w tym problemy filozoficzne — jako pęk problemów prostszych. Ktoś, kto chce uprawiać dobrą robotę w filozofii, powinien swoje badania rozpoczynać od rozłożenia każdego zagadnienia na zagadnienia składowe i rozpatrzenia każdego z owych zagadnień składowych z osobna.

Rozwiązanie lub uchylenie jakiegoś zagadnienia składowego — w obrębie większego zagadnienia — nie równa się rozwiązaniu czy uchyleniu całości. Wpływa jednak niekiedy istotnie na sposób rozwiązania pozostałych zagadnień składowych, a co najmniej może postawić je w nowym świetle.

Do takich złożonych — i wymagających wstępnej symplifikacji — problemów filozoficznych należy tzw. problem psychofizyczny. Da się w nim wyodrębnić co najmniej siedem zagadnień składowych — a właściwie siedem podgrup problemowych.

1. Problem charakterystyki

Pod szyldem problemu psychofizycznego skrywa się, po pierwsze, pytanie, czym różnią się obiekty psychiczne (*scil.* przeżycia) od obiektów fizycznych. Różne wymienia się własności, które miałyby przysługiwać tym pierwszym, a nie przysługiwać tym drugim:

- nieprzestrzenność;
- nieintersubiektywna dostępność poznawcza;
- intencjonaność;
- świadomość.

2. Problem egzystencji

Problem charakterystyki (w szczególności charakterystyki formalnej i materialnej) obiektów psychicznych należy odróżnić od problemu ich egzystencji (*resp.* istnienia). Drugie zagadnienie składowe problemu psychofizycznego to właśnie pytanie, czy — a jeśli tak, to jak (niezależnie od obiektów fizycznych?) — istnieją tak czy inaczej scharakteryzowane obiekty psychiczne. Należy przy tym pamiętać, że pytanie to może dotyczyć osobno m.in.:

- mojej psychiki;
- psychiki innych ludzi;
- psychiki zwierząt.

3. Problem substancji

O ile nie rodzi szczególnych wątpliwości zagadnienie nośnika obiektów fizycznych (zwłaszcza fizycznych procesów), o tyle ważnym zagadnieniem składowym problemu psychofizycznego jest zagadnienie nośnika zdarzeń psychicznych. Tutaj wchodzi m.in. w grę takie obiekty, jak:

- mózg (a więc pewien obiekt fizyczny);
- umysł (dusza);
- «czysta» (odcieleśniona?) jaźń.

4. Problem genezy

Czwartym zagadnieniem składowym problemu psychofizycznego jest zagadnienie genezy obiektów psychicznych. Rozstrzygnięcia wymaga pytanie, skąd się wzięły obiekty psychiczne. Rozważa się tu m.in. naturalistyczną koncepcję tej genezy. Obiekty psychiczne mają być według tej koncepcji np.:

- wytworami (ewolucji) obiektów fizycznych;
- przejawem funkcjonowania takich obiektów.

5. Problem interakcji

Od wspomnianego zagadnienia genezy — należy odróżnić zagadnienie oddziaływania między obiektami fizycznymi a psychicznymi: może być wszak np. tak, że mimo fizycznej genezy obiekty psychiczne zachowują «suwerenność» względem tamtych.

Na pytanie o to, czy między obiektami psychicznymi a obiektami fizycznymi zachodzi jakieś oddziaływanie — daje się dwie odpowiedzi skrajne:

- że między obiektami psychicznymi a obiektami fizycznymi zachodzą oddziaływania obustronne: sfera psychiczna oddziałuje na fizyczną i odwrotnie;
- że między zdarzeniami psychicznymi a zdarzeniami fizycznymi zachodzi tylko (przypadkowa?) synchronizacja.

Osobną kwestią jest, jaki charakter mają owe oddziaływania (jeśli zachodzą), a w szczególności, czy między obiektami fizycznymi a psychicznymi dopatrywać się można związku kauzalnego — a jeśli tak, to czy chodzi tu o związek, do którego pasuje pojęcie *przyczyny* stosowane w sferze zdarzeń (czysto) fizycznych.

6. Problem redukcji

Szóstym zagadnieniem składowym problemu psychofizycznego jest zagadnienie (ewentualnej) redukcji obiektów psychicznych do obiektów (neuro)fizjologicznych. Szczegółowego rozpatrzenia wymaga zwłaszcza typ takiej ewentualnej redukcji. Trzeba mianowicie rozstrzygnąć, czy jeśli w ogóle obiekty psychiczne są redukowalne do obiektów fizjologicznych, to czy jest to:

- redukcja eliminacyjna, prowadząca do wykluczenia kategorii ontycznej obiektów psychicznych;
- redukcja definicyjna, stwierdzająca jedynie (jednostronną?) definiowalność terminów desygnujących obiekty psychiczne *via* terminy desygnujące obiekty (neuro)fizjologiczne;
- redukcja relatywizacyjna, stwierdzająca (ontyczne?) ufundowanie obiektów psychicznych na obiektach fizycznych;
- redukcja epistemologiczna, która gwarantowałaby, że pełna wiedza o obiektach fizycznych gwarantowałaby pełną wiedzę o obiektach psychicznych.

7. Problem identity

Ostatnim wielkim zagadnieniem składowym problemu psychofizycznego jest pytanie o to, co gwarantuje tożsamość indywiduum psychicznego (*resp.* psychofizycznego) w czasie. Rozważa się w związku z tym dwie podstawy tej tożsamości:

- ciągłość ciała (od narodzin do śmierci);
- ciągłość umysłu (pamięci?).

Powyższa lista zagadnień składowych problemu psychofizycznego nie rości sobie pretensji do zupełności — pokazuje jednak wyraźnie, jak bardzo złożony jest to problem. Jeśli dodamy do tego, że poszczególne zagadnienia składowe pozostają ze sobą w bardzo powikłanych związkach — stanie się jasne, dlaczego do tej pory problem psychofizyczny spędza sen z powiek filozofom i «filozofującym» psychologom.